



Звіт

**Про тривалість кримінальних проваджень, розгляд яких завершено за
результатом їхнього апеляційного перегляду
з квітня по травень 2020 року**

Травень 2021 р., м. Київ

*Проект «Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6
Європейської конвенції з прав людини» фінансується Фондом з прав людини*

Список скорочень

ЕКПЛ –	Європейська конвенція з прав людини
ЄСПЛ –	Європейський суд з прав людини
КМ РЄ	Комітет міністрів Ради Європи
група справ Світлана Найменко / Меріт –	Рішення Європейського суду з прав людини у групі справ “Світлана Науменко проти України” та “Меріт проти України”
ВС –	Верховний Суд
Робоча група ВС –	Робоча група Верховного Суду з питань визначення напрямів вирішення проблеми надмірної тривалості судових проваджень
ККУ –	Кримінальний кодекс України
ЄДРСР –	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄСІТС –	Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система

Вступ

У контексті виконання рішень Європейського суду з прав людини у справах “Світлана Науменко проти України”¹ та “Меріт проти України”², Верховний Суд подав запит до проекту Ради Європи “Подальша підтримка виконання Україною рішень у контексті статті 6 Європейської конвенції з прав людини” (Проект) для проведення подальшого аналізу тривалості розгляду кримінальних проваджень. Проект фінансується Фондом з прав людини та впроваджується Департаментом імплементації стандартів прав людини, правосуддя та правового співробітництва Ради Європи. У відповідь на цей запит Проект залучив адвоката Олега Простибоженка³ в якості національного консультанта для виконання відповідного завдання та підготовки короткого звіту за його результатами.

Слід зазначити, що у 2020 році продовжила діяльність Робоча група ВС метою якої є визначення реального стану проблеми надмірної тривалості судових проваджень та визначення шляхів її вирішення в контексті виконання Україною зобов’язань, які ґрунтуються на положеннях статті 6 ЄКПЛ та про які вказано у групах справ *Світлана Найменко / Меріт*. В рамках своєї роботи, Робоча група ВС звернула увагу на вимогу КМ РЄ щодо необхідності отримання статистичної інформації стосовно тривалості провадження у національних судах, щоб зрозуміти тренди, які визначають проблему надмірної тривалості⁴. Як наслідок, у 2020 році було здійснено аналіз 600 цивільних справ (які були завершені розглядом Верховним Судом у березні, квітні 2018 року і жовтні, листопаді 2019 року) та 600 кримінальних проваджень (а саме 300 кримінальних справ, які були завершені розглядом у Верховному Суді у 2018 році та 300 кримінальних справ – у 2019 році). На підставі здійсненого аналізу було визначено:

- 1) Стосовно цивільного провадження: 60 % цивільних справ було розглянуто судами трьох інстанцій у межах 3 років, а 82 % відсотки справ – у межах 4 років. Середнє арифметичне показника тривалості розгляду цивільної справи становить 2 роки 8 місяців.
- 2) Стосовно кримінального провадження: 70 % кримінальних справ були розглянуто (ураховуючи стадії досудового розслідування та судового розгляду) в межах 3 років, а 87 % з проаналізованого обсягу – 4 років на трьох рівнях юрисдикції. Середнє арифметичне показника тривалості розгляду кримінального провадження становить 2 роки 7 місяців.

Зазначений вище аналіз охоплював лише судові рішення, які були переглянуті в касаційному порядку.

Результати цього аналізу були надані КМ РЄ, який на своєму 1383-му засіданні схвально оцінив зазначені результати і закликав органи влади України продовжити відповідну роботу, розширивши таким чином обсяги проведеного дослідження. Зокрема, КМ РЄ “із задоволенням відзначив ініціативу Верховного Суду щодо ручного збору статистичних даних про тривалість проваджень і наполегливо заохотив органи влади продовжити реалізацію цієї ініціативи, щоб отримати краще уявлення про поточний стан справ за відсутності автоматичної системи”⁵.

¹ Справа “Світлана Науменко проти України”, заява № 41984/98, рішення від 9 листопада 2004 року, див. детальніше: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_353#Text

² Справа “Меріт проти України”, заява №66561/01, рішення від 30 березня 2004 р., див. детальніше: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_110#Text

³ Олег Простибоженко є також кандидатом юридичних наук, науковим співробітником Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва ім. академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, доцентом Київського університету права НАН України

⁴ Див. детальніше рішення Комітету міністрів Ради Європи CM/Del/Dec(2019)1362/H46-34: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168098fb8d

⁵ Див. Проміжну резолюцію Комітету міністрів Ради Європи CM/ResDH(2020)208, прийняту від 1 жовтня 2020 року: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016809fcd88

Для врахування зазначеної вимоги КМ РЄ та розширення обсягу відповідного дослідження, предметом цього аналізу є кримінальні провадження, що були завершені за результатами апеляційного перегляду судових рішень у таких провадженнях. При цьому до предмету аналізу не входили провадження, судові рішення в яких їхні учасники не оскаржували в касаційному порядку.

Метою проведення цього аналізу є надання систематизованої інформації щодо реальної тривалості розгляду кримінальних справ для оцінки поточної ситуації, прийняття рішень щодо оптимізації часу розгляду цих справ і в майбутньому для встановлення, чи мали запропоновані зміни позитивний вплив на тривалість розгляду справ.

Методологія здійснення аналізу

На сьогодні дані офіційної статистики не дають змоги простежити реальну тривалість розгляду кожної конкретної справи в судах, оскільки згідно з офіційними звітами така тривалість обліковується лише щодо загальних критеріїв. Зокрема, відповідні звіти відображають кількість справ, які розглянуті судами першої або апеляційної інстанції в межах певного, визначеного у звіті критерію – до одного року, понад один рік, понад два роки тощо. Таким чином, якщо одна справа розглянута в суді першої інстанції в межах одного року, то в подальшому ознайомлення зі звітом не дає змоги встановити, якою була загальна тривалість розгляду відповідної справи в судах усіх інстанцій, адже в суді апеляційної інстанції вона починає обраховуватися спочатку та фіксується лише строк її перебування в цьому суді.

Поряд із визначеним питанням щодо специфіки обліку тривалості, проблеми неможливості ведення обліку загальної тривалості розгляду справи зумовлені відсутністю єдиної системи діловодства в судах. Ця ситуація унеможлиблює відстеження суцільного строку розгляду справ у судах. Усвідомлення зазначених проблем зумовило необхідність визначення особливої методології оцінки тривалості розгляду справ у судах та її проведення у “ручному” режимі, тобто без використання технічних засобів та програм.

Для здійснення цього аналізу, ВС витребував з апеляційних судів та надав експерту для аналізу інформацію щодо номерів кримінальних проваджень, завершених за результатами апеляційного перегляду у 2020 році. Загалом було надано інформацію щодо 7000 відповідних проваджень у період з квітня по травень 2020 року.

Цей аналіз передбачав вивчення 600 кримінальних проваджень за відомостями ЄДРСР (що становить приблизно 10 % від загальної кількості відповідних проваджень і про що було домовлено з представниками Робочої групи ВС).

Здійснений аналіз сформував систематизовану інформацію щодо: номеру справи / провадження; статті ККУ, за якою засуджено особу; дати прийняття обвинувального акту до розгляду / дати ухвали про призначення підготовчого судового засідання; дати ухвалення судового рішення судом першої інстанції; дати ухвалення судового рішення судом апеляційної інстанції.

Враховуючи відповідні відомості, експертом було обраховано:

- тривалість розгляду кримінального провадження з моменту вчинення злочину / пред'явлення особі повідомлення про підозру до прийняття судом обвинувального акту до розгляду до призначення підготовчого судового засідання, тобто тривалість досудового розслідування;

- тривалість, власне, судового провадження: з моменту надходження матеріалів провадження до суду першої інстанції до дати ухвалення рішення апеляційним судом;
- загальну тривалість кримінального провадження: яка обраховується від дати вчинення злочину до завершення апеляційного перегляду.

Результати проведеного аналізу

Вивчення кримінальних проваджень дає можливість сформувати наступну аналітичну інформацію щодо загальної тривалості розгляду кримінальних проваджень. При цьому детальні результати аналізу містяться в таблиці, що додається нижче.

Аналітична інформація щодо загальної тривалості розгляду кримінальних проваджень				
(опрацьовано та взято до аналізу 600 судових кримінальних проваджень)				
Період, за який здійснювалася вибірка	Середній показник строку розгляду провадження	Статистична інформація за окремими показниками		
		Загальна кількість	Часовий період	Частина у відсотках
Травень-квітень 2020 року	1,9 років/692 дні	204	До 1 року	34%
		189	До 2 років	32%
		98	До 3 років	16%
		53	До 4 років	9%
		24	До 5 років	4%
		32	Більше 5 років	5%

Відтак, 84 % кримінальних проваджень цієї групи були розглянуті в межах 3 років з моменту вчинення злочину. Враховуючи відсутність технічної можливості здійснювати обрахунок відповідної тривалості з моменту вручення особі повідомлення про підозру, дата вчинення злочину, як і в аналізі Робочої групи ВС, була відправною точкою для здійснення відповідного обрахунку.

66 % кримінальних проваджень були завершені в межах 2-річного строку. Тобто, у 2 випадках із 3-х вирок у кримінальному провадженні набирає законної сили не пізніше ніж через 2 роки з дати вчинення злочину.

У 9 % кримінальних проваджень їхні строки перевищували 4 роки, і лише у 5 % – 5-річний строк.

Середній показник строку розгляду кримінального провадження становить 1, 9 років.

Таким чином, тривалість кримінальних проваджень, а саме до і більше 5 років, має місце в поодиноких випадках і причини надмірної тривалості у цих випадках вимагають більш детального аналізу, що не було предметом цього аналізу.

Для прикладу, у кримінальному провадженні № 645/9497/14-к, яке здійснювалося у зв'язку з вчиненням особою злочину, передбаченого ч. 2 ст. 309 ККУ – незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їхніх аналогів без мети збуту, вчинені

за попередньою змовою групою осіб чи протягом року після засудження за цією статтею або якщо предметом таких дій були наркотичні засоби, психотропні речовини або їхні аналоги у великих розмірах. Досудове розслідування у цьому провадженні тривало 2 місяці, а загальна тривалість провадження становила 5,9 років. Аналіз ухвал у цьому провадженні свідчить про те, що довгий час судовий розгляд у цій справі відкладався у зв'язку з розшуком особи, яка була обвинувачена у вчиненні злочину, а згодом – довгий час у зв'язку з неможливістю забезпечення явки свідків, допит яких був необхідним для судового розгляду.

Загальна тривалість кримінального провадження № 636/2854/14-к, яке здійснювалось щодо замаху на умисне вбивство та розбою, становила майже 6 років і була зумовлена різними причинами: складністю правової кваліфікації діяння, що зумовлювало скасування судових рішень та подальшої зміни правової кваліфікації, неможливістю забезпечити оперативну участь у судовому розгляді свідків, учасників кримінального провадження, тощо.

Отже, причини, які призводили до такого тривалого розгляду є різними.

Висновки

На підставі здійсненого аналізу тривалості розгляду 600 кримінальних справ були зроблені наступні висновки:

- 1) В умовах відсутності автоматизованого обліку загальної тривалості кримінального провадження, обрахунок відповідної тривалості можливо здійснювати в “ручному” режимі, що, з-поміж іншого, передбачає витребування із судів певної інформації.
- 2) Прискорення процедур розгляду судових справ за рахунок автоматизації всіх складових судового документообігу має відбутися після впровадження ЄСІТС. Ця електронна система передбачає можливість систематичного збору даних щодо тривалості судових проваджень на всіх рівнях юрисдикцій, а тому її застосування є нагальним і необхідним.
- 3) Результати вивчення строків розгляду кримінальних проваджень відповідно до описаної вище методології засвідчили, що:
 - Тривалість їхнього розгляду (до і більше 5 років) має місце в поодиноких випадках, а в загальному (491 справ з проаналізованих 600) – здійснюються в межах 3-х річного строку.
 - Середній показник строку розгляду кримінального провадження становить 1, 9 років.
- 4) Причини недотримання розумних строків потребують додаткового аналізу.